

Стислий виклад тез учасників конференції
«КОНСОЛІДОВАНА ДЕМОКРАТІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ»
(м. Київ, 29 жовтня 2007 р.)

Ніко ЛАНГЕ, *Директор Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні*

На сьогодні постає питання: чи є Україна демократичною країною? Основною причиною сумнівів у цьому є відсутність єдиних правил участі в політичному процесі - так званих "єдиних правил у місті".

Взагалі, критеріями оцінки рівня консолідації демократії в державі, перш за все, є наявність контролю за державою з боку обраних представників. По-друге, необхідною умовою є широка участь населення у конкурентних виборах, наслідки яких мають бути непрогнозованими. З цієї точки зору, в Україні відбулися певні позитивні зрушення: наразі існує багато політичних партій, голосування відбувається відносно вільно. Однак канали представлення суспільних інтересів "знизу-нагору" відсутні – взаємодія відбувається лише "згори-вниз".

Крім того, в Україні має місце горизонтальне обмеження відповідальності основних політичних гравців. Діяльність громадянського суспільства є малопродуктивною, оскільки впливу на політичну сферу громадські організації не мають. Не забезпечується рівність громадян перед законом – проблема, яка посилюється нефективністю системи судового захисту. Україна є країною Центрально-Східної Європи, якій знадобилося найбільше часу для створення власної конституції, причому, для того, щоб потім сперечатися про її правильність.

Варто визнати, що амбіції української демократії є досить високими, тому порівняння її із Туркменістаном або Росією не повинні бути цікавими – більш адекватними є порівняння з Польщею або Словенією. Використовуючи досвід цих країн, варто навчитися вирішувати, що з інституцій старого режиму варто залишити, а що – відкинути.

Визначаючи шляхи консолідації демократії в Україні, зауважу, що вимоги цього режиму легко зрозуміти, виходячи з логіки зродового глузду. Крім того, перевага України полягає в тому, що у більшості країн демократичні зміни вже відбулися, а отже, прикладів для наслідування багато. Основою подальшої демократизації має стати політична воля ключових суб'єктів політичного процесу.

Мортен ЕНБЕРГ, *Голова Відділу з питань демократизації Координатора проектів ОБСЄ в Україні*

Регулярні вибори є основою легітимності влади, а отже, і стабільності демократичної системи. Вільні та чесні вибори створюють можливості для безболісного переходу влади від однієї політичної сили до іншої, від тих, хто перебував при владі протягом певного часу – до опозиції. Важливо, що в процесі ротації еліт основні гравці мають змогу домовитись про основні правила гри в рамках політичного процесу. Моніторинг цих процесів, а також підготовка звітів про їх демократичність є важливим елементом демократичної консолідації.

ОБСЄ допомагає Україні в процесі консолідації демократії. З одного боку, має місце співпраця з органами влади (зокрема – з Центральною Виборчою Комісією). З іншого – ОБСЄ має чимало партнерів серед НУО (наприклад, разом із Комітетом виборців України були реалізовані моніторингові проекти). В рамках такої взаємодії особливо важливою є взаємодія у двох напрямках: третій сектор повинен інформувати владу про запити населення, а влада – доносити інформацію щодо власних ресурсів і звітувати про свою діяльність щодо задоволення потреб людей. Наприклад, згода основних учасників політичного процесу та НУО щодо необхідності створення виборчого кодексу в Україні є свідченням позитивних зрушень.

Підсумовуючи, нагадаю, що вибори – це інструмент становлення плюралізму в державі. Тому політичні партії повинні інтегрувати, а не роз'єднувати суспільство. Основою такої інтеграції повинна бути міцна програмна платформа як яскравий орієнтир для виборців.

Андрій МЕЛЕШЕВИЧ, декан правничого факультету Національного університету «Києво-Могилянська академія»

З близько 200 країн, які є членами ООН, більше 50 країн (тобто понад 25%) можуть бути віднесені до категорії «демократичних країн». Однак тут все залежить від того, що ми розуміємо під демократією. За одним визначенням, демократія є кінцевим результатом розвитку; за іншим – це не результат, а процес, який об'єднує такі елементи як громадянські та політичні права, змагальність в політиці, справедливі вибори, а також включеність всіх груп населення у політичний процес.

У транзитології розрізняють три періоди становлення демократичного суспільства: злам старого режиму, перехід до демократії та консолідація демократії. Під час періоду переходу до демократії головну роль відіграють вибори. Тут йдеться про те, що сили, які виграли вибори в результаті чесного волевиявлення, мають не лише де-юре, але й де-факто отримати всю повноту влади, необмежену іншими інституціями. Однак цього недостатньо. Потрібно, щоб пройшло кілька циклів вільних виборів і відбувся мирний перехід влади до опозиції.

Якщо ж говорити про перехід до консолідованої демократії, то він можливий лише тоді, коли демократія стає «єдиною грою в місті». Тобто в суспільстві не повинно бути жодної впливової політичної, економічної чи будь-якої іншої сили, яка б розглядала альтернативні способи приходу до влади, крім вільного виборчого процесу. Ще однією ознакою консолідованої демократії є належне приймання демократичних цінностей: якщо в результаті економічних чи політичних проблем в суспільстві народ не відвертається від них і не намагається знайти інші правила, це вважається атрибутом консолідованої демократії. Нарешті, головною ознакою консолідованої демократії є здатність політичних еліт домовлятися між собою визначених конституційних межах. Серед додаткових ознак консолідованої демократії можна виділити активне громадянське суспільство, автономні (від економічних інтересів, зовнішніх акторів тощо) політичні еліти, верховенство права, незалежна від політики державна бюрократія й економічно стабільне суспільство.

В результаті аналізу на підставі названих ознак (поведінки, сприйняття демократичних цінностей та конституційних умов) можна зробити висновки, що в Україні є серйозні проблеми з консолідацією демократії. Стан української демократії можна охарактеризувати як «демократію поплавка», що то виривається, то занурюється у воду. Здається, ми пройшли перший етап – відбувся відбулися 4 цикли парламентських виборів, які визнані справедливими, в нас відбувся не один перехід влади від правлячої еліти до опозиції. Однак, на жаль, це не наблизило Україну до тієї демократії, яка називається консолідованою.

Вадим КАРАСЬОВ, Директор Інституту глобальних стратегій

Проблеми консолідації демократії в Україні – це проблеми складності руху до демократії в складній країні – зі складною економічною, соціальною і політичною структурою. Це проблеми генеруються структурним пануванням еліт, відповідно до якого пануючі економічні еліти виступають у ролі політичних гравців.

В результаті, Україна опинилася в завислому становищі між демократією електоральною та демократією консолідованою. Причиною цього стала рівність сил, голосів і ресурсів основних політичних гравців. З одного боку, така рівність формує конкуренцію еліт, але з іншого – зважає інституціоналізації плюралізму в демократичні форми і процедури. Крім того, у вітчизняній політиці має місце процедурна невизначеність, обумовлена тим, що Україна знаходиться в трансформаційному переході до парламентсько-президентської республіки. Наразі ми не знаємо, хто є основним суб'єктом формування коаліції – президент, лідер партії, що перемогла на виборах, чи лідер потенційної коаліції? Це питання ніде не прописано. На додачу, в Україні немає і традицій, які могли б діяти навіть за умов відсутності прописаних процедур.

Завислий стан породжує ряд дилем. Перша – дилема вибору. До сьогодні не зрозуміло, що ми обираємо: владу чи депутатів, виконавчу владу (прем'єр-міністра) чи Верховну Раду як депутатську корпорацію. Такий режим картелю еліт існував ще за часів Кучми, коли обирали депутатів, які отримавши квиток у владу, займалися «депутатською» торгівлею.

Друга дилема – хто переможець, а хто переможений? Жодна політична сила не хоче визнати себе переможеною та перейти в опозицію. Це не дає можливості формалізувати результати виборів. Якщо партії не хочуть програвати, то це означає, що про консолідовану демократію не йдеться.

Третя дилема – дилема ціни. Надто високою є електоральна ціна відкритого переходу певної сили до картелю еліт, однак ціна політичної війни в середовищі еліт для країни є не нижчою. Постає вибір між консолідацією режиму та консолідацією демократії.

Наступна дилема – дилема дефіциту. Коаліція у складі, запропонованому Блоком Юлії Тимошенко та Блоком «Наша Україна – Народна Самооборона», буде постійно генерувати дефіцит її легітимності, оскільки вона має замало політичного ресурсу.

Отже, розмір коаліції залежить від гомогенності суспільства, й мінімальна виграшна коаліція релевантна для гомогенних суспільств, де проблеми консолідації ідентичності вирішені.

Юрій КЛЮЧКОВСЬКИЙ, *народний депутат України*

Оцінити рівень української демократії важко, оскільки невідомо, з чим порівнювати. Різні країни мають різні стартові умови та різний ступінь спорідненості. Дорога до демократії звивиста – при різних оцінках отримаємо різні результати. З усіх пострадянських країн Україна посідає четверте місце за рівнем розвитку демократії, тому результати не є настільки негативними.

Серед основних факторів, що обумовлюють позитивну поступальність вітчизняного розвитку, варто відмітити непоганий стан виборчої демократії. По-перше, позачергові вибори не є ексцесом, а демократичним механізмом виходу з політичної кризи, застосування якого стало можливим у результаті домовленості еліт. Таке рішення довело, що порушувати виборче законодавство не вигідно – втрати є більшими, ніж здобутки.

По-друге, в цілому, цілі нової виборчої кампанії були досягнуті. З одного боку, відбулася консолідація партійної системи. З іншого – мало місце стратегічне планування: розпорошення голосів на партії, що не подолали виборчий бар'єр, склало лише 12%, а якщо не враховувати Соціалістичну партію – то 8%! Це є позитивним результатом в умовах мало партійності.

Ще один момент, на який варто звернути увагу, – це парламентський спосіб формування уряду. Виникає питання міри впливу парламенту на уряд або навпаки. Цікаво, що чим більше форма правління є наближеною до парламентської, тим менш незалежним є парламент. Уряд може маніпулювати парламентом через механізм парламентської більшості. За таких умов, президент є останнім інститутом у системі стримувань і противаг, який реально функціонує.

Розглядаючи питання співвідношення опозиції та влади, доводиться визнавати психологічну проблему трагізму переходу в позицію. Подоланням такої фобії може стати усвідомлення того, що здійснення влади можливе лише у межах визначених законодавством повноважень, її узурпація – прямий шлях «від» консолідації демократії.

Ірина БЕКЕШКІНА, *Науковий керівник Фонду «Демократичні ініціативи»*

Немає сенсу говорити про всі визначення демократії, оскільки, в першу чергу, демократія є впливом “демосу” на “кратос”. Тому питання консолідації полягає в тому, які механізми такого впливу працюють, а також наскільки ефективними вони є (причому ефективність визначає споживач, тобто “демос”).

Для об'єктивних суджень щодо темпів демократизації України варто звертатися до соціологічних даних. Однак важко порівнювати Україну по чистих показниках з іншими державами – варто порівнювати Україну з Україною та відстежувати позитивну динаміку. Так, наприклад, за даними Фрідом Хаус, у 2007 р. рівень свободи в Україні становить 5.27 з 10 проти 4.85 у 2004 р. Ще один важливий крок – зміна статусу “частково вільної країни” на “вільну країну” (зокрема, в контексті реалізації прав на демонстрації, утворення громадських організацій і політичних партій, свободи слова тощо). Бесперечно, такі зрушення є позитивною динамікою.

Найбільш болючою “хронічною”, хворобою української політики є, по-перше, зруйнована судова і правоохоронна система. Навіть Конституційний Суд перестав бути авторитетом у свідомості громадян. По-друге, існує проблема корупції. По-третє, якість політичних еліт не є

належною: партії не виконують своїх обіцянок, а тому про демократичні вибори говорити не можна. Фатично обрана влада пояснює населенню, що вона буде робити. За таких умов, громадяни не бачать сенсу обирати, оскільки не вірять в обіцянки. Позитивно, що у 2007 році обіцянки політиків стали більш конкретними, однак зворотнім боком цього стало перетворення виборчої кампанії на «конкурс обіцянок». Відповідно, еліти розглядають вибори або як спосіб захистити власні інтереси, або під лозунгом вирішення «проблем нації». При цьому призвучується, що ці проблеми відомі політикам краще, ніж самій нації!

Названі особливості українського політичного процесу порушують проблему легітимності влади. Безперечно, виборче законодавство не є досконалим. Наприклад, якщо мера Києва Леоніда Черновецького підтримали трохи більше 20% киян, то це не означає, що він є вибором усіх мешканців столиці.

Отже, ефективна консолідація режиму в Україні без консолідації демократії неможлива, оскільки тоді виникає загроза подальшого утвердження олігархічно-кланової системи управління.

Владислав ЛУК'ЯНОВ, *народний депутат України*

Ситуацію в Україні та демократичні процеси, що тривають, я вважаю нормальними і такими, що реально відповідають європейським цінностям. Більшість українців є прихильниками європейських цінностей. Тому українську демократію не варто порівнювати з Узбекистаном або навіть з Польщею чи Болгарією. Нас потрібно порівнювати з демократією в країнах Центральної Європи, адже саме з нею корелюються настрої та переконання жителів України. Дискусія, що триває в суспільстві та у Верховній Раді, свідчить, що демократична ситуація в нашій країні є нормальною.

Що таке консолідована демократія? Стовідсоткова підтримка певного політичного рішення? Якщо так – то в Радянському Союзі була найбільш консолідована демократія, адже там завжди «за» голосували сто відсотків. Тому сам термін «консолідована демократія» в мене викликає багато питань. Зрозуміло, що таке «консолідація» – це єдність; зрозуміло, що таке «демократія». Однак не зовсім зрозуміло, якою має бути консолідована демократія. Очевидно, що вона передбачає дискусію та плюралізм думок, аби мати можливість обирати найкраще. Крім того, з точки зору розвитку демократичних процесів Україна потребує децентралізація влади, делегування повноважень від центральної влади на рівень місцевих рад. Зараз можна говорити про десятки законодавчих пропозицій, прийняття яких гальмує те, що певні владні інституції не бажають втрачати право одноособового прийняття рішень.

Віктор ЧУМАК, *Директор Міжнародного центру перспективних досліджень*

Причиною слабкості української політичної системи та незадовільні показники консолідації демократії є пануюча у свідомості громадян так звана «соціальна шизофренія». З одного боку, більшість населення підтримує задекларовані та розрекламовані ліберально-демократичні цінності; з іншого – ті самі громадяни підпадають під маніпулятивний вплив популістських лозунгів, якими широко послуговуються політики. При цьому ЗМІ стають інструментом просування інтересів обмежених політичних груп.

Наразі в Україні фактично немає партійної системи, оскільки партії не об'єднуються навколо спільності ідеології. Основою для об'єднання є бізнесові інтереси, а така інтеграція перетворює політичні партії на акціонерні товариства закритого типу. В результаті, підставою для політичного змагання є не певне бачення шляху розвитку суспільства, а ідея доступу до владних ресурсів. Саме цим породжений панічний страх політиків опинитися в опозиції.

Загрозливою тенденцією є поширення маніпуляції парламентськими процедурами, зокрема, в частині прийняття законів та інших нормативно-правових актів. Негативні наслідки цього посилюються через небажання владних центрів виступити гарантами дотримання прав громадян.

Викликає сумніви наявність позитивних зрушень у процесі політичної структуризації українського суспільства. На підставі аналізу результатів парламентських виборів 2007 року бачимо, що усі разом політичні партії підтримують трохи більше 50% населення. За таких умов, про високу репрезентативність влади говорити не доводиться.

Володимир ПОЛОХАЛО, народний депутат України

Вибираючи об'єкти для компаративного аналізу стану консолідації демократії, Україні більше, ніж країни Азії, підходять Польща та Росія.

На жаль, політологи обмежуються поверховими оцінками позачергових виборів у Польщі. На мій погляд, показовим є те, що протягом дуже короткого періоду часу сторона, що програла вибори, визнала свою поразку та привітала опозицію, тобто мирний перехід влади відбувся. В Україні процес передачі влади наразі відбувається дещо уповільнено: говорять про те, що парламентська коаліція буде сформована десь на середину грудня. Що стосується Росії, то демократія у цій країні є керованою або маніпулятивною, а це передбачає відсутність реальної змагальності виборчого процесу.

Важливо, що після 30 вересня 2007 року змінилася логіка політичного процесу та політична культура громадян. Це присушує політичну еліту діяти так, як того хоче народ. Тому в Україні важко передбачати наслідки виборів.

В результаті, характерним для українців варіантом політичного процесу стала модель, яка передбачає перевагу учасників (тобто учасників більше половини). Причому, піддані (ті, що пасивно підпорядковуються владі) становлять меншість, а парафіяни, які взагалі не цікавляться політикою, становлять менше 10%. Тобто підстави для оптимізму є. Однак для поглиблення позитивного результату необхідною є впевненість у тому, зо громадянське суспільство знає, як впливати на політичний процес після виборів.

Таким чином, наразі можна говорити про прогрес із точки зору тих, хто голосує, однак з точки зору тих, кого обрали, про позитивні зрушення говорити не доводиться. Це обумовлює змішаний тип української політичної системи, яка поєднує ознаки і конфліктного, і консенсусного типів. Однак політичні еліти усвідомили, що принцип «переможець отримує все» в наявних реаліях не працює, оскільки це призводить до конфліктів у середині партійної системи. Тому без коаліційний варіант розвитку політичних подій в Україні є деструктивним і менш реалістичним, ніж введення спільних правил гри для всіх учасників політичного процесу.

Володимир ФЕСЕНКО, Голова Правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента»

Важливим питанням є визначення змістовних рамок консолідованої демократії. На етапі функціонування мінімальної демократії в державі існують відносно вільні від маніпуляції вибори, що мають змагальний характер і виконують роль механізму передачі влади. Тому консолідована демократія не передбачає одностайності прийняття владних рішень – така одностайність характерна для тоталітаризму. Політична консолідація повинна передбачати відносну єдність на рівні еліт і суспільства навколо цінностей і цілей розвитку (неприйнятними є суперечки щодо форми режиму, економічної системи тощо), а також спільно визнаних правил гри в межах політичної системи. Саме невідповідність ситуації в Україні цим критеріям заважає їй стати повноцінною демократією.

Розглядаючи питання взаємодії коаліції та опозиції, варто згадати правило перевірки на консолідованість демократії, сформульоване С. Хантінгтоном: якщо опозиція двічі приходиться до влади демократичним способом, стан демократії можна оцінювати як позитивний. Тобто мирна конкуренція за владу на основі спільних правил без риторики, що спонукає насильство та нетерпимість, є необхідною умовою становлення демократії. Відповідно, категоричність і небажання домовлятися з політичними опонентами, що призводить до порушення законодавства та росту взаємної недовіри, загрожує успішній консолідації. Таким чином, в умовах можливих конфліктів між політичними силами консолідована демократія закладає гарантію, яка змушує опонентів домовлятися. Такою гарантією є відсутність монополії на владу для однієї політичної сили або державного інституту.

На сьогодні для України незвичайно важливо законодавчо визначити статус опозиції. При цьому не варто шукати ідеальну модель взаємодії між коаліцією та опозицією, оскільки тоді виникає

загроза стирання грані між опозицією та владою. Для посилення опозиції необхідно надати їй додаткові важелі впливу в парламенті.

Взагалі, передумовою організації роботи нового парламенту є відмова основних гравців від ідеології “політичної війни”. За умов такої відмови, подальший напрямок розвитку залежатиме від політичних домовленостей. Отже, шлях до консолідації демократії в Україні – це подолання розколу в середині еліт. Прі цьому така консолідація не повинна передбачати єднання навколо певного політичного лідера – основою об’єднання мають стати спільні цінності та правила гри.

Юрій МІРОШНИЧЕНКО, *народний депутат України*

Консолідація демократії є однією з фундаментальних засад успішного поступу країни. Без культивування сприятливих умов, прямо пов’язаних із консолідаційними процесами, вибір будь-яких шляхів суспільного розвитку не має сенсу.

В контексті консолідації демократії одним із ключових моментів є питання вибору та стабільності демократичних процедур, порядку переходу влади, а також політичної культури основних суб’єктів політики.

В Україні у всіх політичних гравців присутній страх опинитися в опозиції, оскільки серед еліти панує стійке переконання, що вчорашня опозиція, яка сьогодні прийшла до влади, обов’язково буде нищити тих, хто керував державою вчора. За таких умов, втрачається розуміння того, що влада повинна бути метою, а не засобом.

На сьогодні немає ідеологічних підстав для об’єднання парламентської коаліції в Україні. Програмна безпринципність політики є реальною загрозою. Політикам потрібно пам’ятати, що вони отримали мандат довіри від населення як носії певного вектору суспільного розвитку. Потреба вироблення спільного бачення майбутнього є запорукою подальшої консолідації демократії в Україні. Конкретними кроками у цьому напрямку мають стати відмова політиків від конфронтацій та ап’орного небажання співпрацювати з опонентами, а також законодавче надання гарантій прав опозиції.

Кость БОНДАРЕНКО, *Директор Київського інституту проблем управління ім. Горшеніна*

Однією із ключових проблем української політики є відсутність не лише антидемократичних, а й демократичних політичних партій також, оскільки струнка ідеологія в державі відсутня. Під час коаліційних переговорів учасники керуються стереотипами, а не реальними оцінками. В результаті можна дійти висновку, що в Україні немає політичних сил, які через принципові розбіжності не могли б утворити коаліцію, тому шлях до об’єднання є неминучим.

Наразі ключовим питанням політичного процесу для основних гравців є питання прем’єрства. Відповідно, владу сприймають не як мету, а як засіб – як можливість отримати доступ до державних коштів. За результатами кожних виборів до влади приходять когорта політиків, яка прагне зробити усе «з чистого листа». Це передбачає відмову від старих програм і пошук власного варіанту «велосипеду». Причому всі знають, що через рік влада знову може змінитися.

Культивування «образу ворога» як основна політична технологія нівелює основи для співпраці між партіями. При цьому має місце брак комунікації між елітою та виборцями: оскільки жодна політична сила не має монополії на істину, потреба в інтенсивному діалозі реально існує. Невід’ємною здатністю політичних гравців повинно бути вміння втілювати свої ідеї як у владі, так і в умовах опозиції. Це обумовлює необхідність зміни акцентів у діяльності президента. Як відомо, він не може брати участь у процесі формування коаліції, тому повинен виступати у якості гаранта прав опозиції.

Олександр ДЕРГАЧОВ, *провідний науковий співробітник Інституту політичних та етнонаціональних досліджень НАНУ*

Якщо оцінювати результати виборів з точки зору розвитку української демократії, можна знайти кілька плюсів. Тепер доведено, що в Україні можна організувати більш-менш вільні вибори. Було оновлено депутатський корпус, адже вибори стали реакцією на неналежне функціонування

фракцій попереднього складу парламенту. Також були виправлені помилки попередніх виборів 2006 року. Однак повною мірою ми не скористалися позачерговими виборами для прискорення суспільно-політичного розвитку.

Взагалі, країні дуже корисні позачергові вибори з точки зору набуття досвіду щодо покращення політичної культури та оновлення політичної еліти. В цьому контексті, останні вибори не реалізували гіпотетичні можливості. Не був запущений якісно новий механізму формування виборчих списків, який би сприяв розвитку внутрішньопартійної демократії. Тобто ми маємо можливість обирати, однак не можемо отримати задовільний результат.

Аби рухатися далі, Україні необхідно долати корупцію, фактично з нуля будувати судову систему. Такі кроки є неможливі без потужного громадянського суспільства. Силам, які зараз прийдуть до влади, треба стимулювати розвиток демократії, яка б спиралася на якісно нові взаємини між владою та суспільством, між громадянином і тими, за кого він голосує.

Наші західні сусіди йшли таким шляхом: самоідентифікація, консолідація, демократизація. Перед Україною, на жаль, стоїть більш складне завдання. Якщо ми говоримо про консолідацію суспільства, то виникає питання: на яких ціннісних засадах? Маємо європейську Україну, та Україну євразійську. Є та Україна, що знаходиться під впливом більш глибоких реформ, і та, що менш реформована, де панує пострадянська субкультура. Як політична еліта ставиться до цього? На жаль, вона паразитує на цьому. Але ж всі зацікавлені в тому, аби підвищувати політичну вимогливість українських громадян. Коли ми обговорюємо стан демократії в нашому суспільстві, не потрібно ділити владні та опозиційні функції, адже це функції політичного лідерства, які повинна здійснювати відповідальна політична еліта.

Олексій ГАРАНЬ, професор Національного університету «Києво-Могилянська академія», Школа політичної аналітики

Консолідована демократія не є поширеним і зрозумілим усім зразком для наслідування, тому вироблення спільного бачення у ході дискусії є методологічно необхідним.

Україна вже кілька разів склала тест на демократичність, оскільки процеси ротації еліт стали звичним явищем. Ще одним свідченням цього є непередбачуваний формат майбутніх коаліції та опозиції. Тим не менше, тенденцією, що викликає занепокоєння, наразі є повернення до старої риторики. Зокрема – продовження педальовання референдумів як форми спекуляції на смаках виборців.

Підписання Універсалу національної єдності можна вважати спробою утворення широкої коаліції, однак вона виявилася невдалою через бажання однієї політичної сили взяти реванш за минулі поразки. Тим не менше, сама по собі ідея широкої коаліції, яка об'єднає три найпопулярніші політичні сили, заслуговує на увагу. При цьому є можливість її виправдання в очах виборців. Однак наразі існує багатовекторний спротив безпосередньо суб'єктів формування, тому такий формат варто розглядати лише як гіпотетичний.

Інший варіант – створення коаліції у складі Партії регіонів та Блоку «Наша Україна – Народна Самооборона». Однак тут починають працювати електоральні обмеження: голос виборців все ж щось важить, тому такий консенсус не матиме ідеологічного виправдання. Таким чином, це означатиме перекреслення електоральних перспектив для «Нашої України – Народної Самооборони» та В. Ющенка.